

Володимир Бараняк

Національний університету “Львівська політехніка”,

кандидат хімічних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права і процесу

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти

baranyakvm@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6161-7862

Віталія Свідинська

Національний університет “Львівська політехніка”,

студентка

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У КРЕДИТНО-ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

<http://doi.org/10.23939/law2022.34.129>

© Бараняк В., Свідинська В., 2022

Досліджено проблемні питання дослідження документів у кредитно-фінансовій сфері. У матеріалі слідчої перевірки ознаки злочинної діяльності містяться здебільшого у документах і роз’ясненнях осіб, а саме: актах перевірки, ревізії податкових органів, перевірки НБУ та внутрішніх ревізій банку (аудиту); бухгалтерських і фінансових документах, що містять сліди підробок тощо; офіційних заявах керівництва банку, виписках потерпілих тощо.

Сучасний стан документообігу у кредитно-фінансовій сфері досяг такого рівня, коли рукописним способом виконується лише незначна кількість документів. Нині більшість документів виготовляється на знакодрукуювальних пристроях, а єдиним “індивідуалізуючим” об’єктом останніх є підписи.

Під час вирішення ідентифікаційних завдань трапляються випадки, коли експерт відмовляється від вирішення поставлених питань у випадках, коли підпис простий за своєю конструкцією, у ньому відсутні літери прізвища або імені виконавця, що може призвести до підробки таких підписів іншими особами. Висловлено думку щодо доцільності приділяти більше уваги ознакам, що відображають структурні характеристики рухів, зокрема ступеню натиску, ознакам, що відображають просторову орієнтацію підписів та рухів, якими вони виконуються.

Об’єктами криміналістичного дослідження документів повинні бути лише оригінали, в окремих випадках копії, що оформлені належним чином. Фотокопії, ксерокопії та інші копії можуть бути використані лише для пошуку оригіналів документів, із яких вони були виготовлені.

Особливістю розслідування злочинів у сфері економічних відносин є те, що основним матеріалом дослідження є документи, якими слід вважати як цінні папери, бланки,

рахунки, фактури, накладні, угоди, так і записи, чорнову бухгалтерію, документи в електронному форматі.

Ключові слова: документи, кредитно-фінансова сфера, підробка документів, підробка підписів, експертиза документів.

Постановка проблеми. Під час вчинення злочинів, особливо в сфері господарської, службової діяльності та низки інших, злочинці часто підробляють документи, що є необхідною передумовою злочинних діянь. Ефективності боротьби з цими злочинами сприяє оволодіння представниками правоохоронних органів найбільш поширеними способами підробки документів та методами їх встановлення.

Аналіз дослідження проблеми. Проблеми дослідження документів відображені у працях таких вчених і практиків: Л. Сисоевої, А. Р. Шляхова, Н. П. Молибоги, В. М. Абрамової, Е. Ю. Свободи, В. В. Бірюкова, В. В. Коваленка, Т. П. Бірюкової, К. М. Ковальова, С. А. Ципенюк та ін.

Метою статті є розгляд проблем дослідження документів під час розслідування злочинів у кредитно-фінансовій сфері.

Виклад основного матеріалу. Вчинення злочинів у кредитно-фінансовій сфері досить часто пов'язано з підробкою документів. Злочинці, підробляючи документи, заволодівають грошовими коштами, акціями, вексями, іншими цінними паперами та нерухомістю. Такі злочини стали досить поширеними і загрожують економічній стабільності держави. Для досягнення своєї злочинної мети злочинці, останнім часом, стали широко використовувати досягнення науки і техніки, комп'ютерну та копіювально-множилу техніку [1]. На дослідження в експертно-криміналістичні підрозділи постійно надходять різноманітні документи, зокрема і підроблені, якість яких вражає, що спонукає експертів працювати у напрямку розробки нових та вдосконалення вже існуючих методик дослідження таких об'єктів.

З виникненням та розповсюдженням комп'ютерної техніки та засобів оперативної поліграфії питання підробки документів стало досить актуальним. На дослідження до експертних підрозділів почали надходити документи, виготовлені на принтерах, які, до речі, за якістю друку не поступаються поліграфічному обладнанню, з імітацією окремих елементів захисту. Об'єктами дослідження стали електрофотографії, що спонукало науковців та практикуючих експертів розробляти нові методики дослідження.

Досить часто на криміналістичне дослідження надходять документи, на яких з певних причин зникло зображення і неможливо без залучення спеціалістів, переважно експертів, встановити зміст документа. Таке трапляється, коли документи тривалий час зберігали у несприятливих умовах, і на окремих фіскальних чеках з часом зникає зображення. Це пов'язано з властивостями паперу, на якому формується зображення, та способом друку. Такий папір не призначений для тривалого зберігання, зазвичай на ньому фіксується оперативна інформація та інформація, потреба у якій швидко відпадає. На сьогодні експерти володіють досить ефективними методиками відновлення таких зображень. На документи, виготовлені на таких носіях, досить складно внести зміни, які б було неможливо виявити під час експертного дослідження.

Під час дослідження документів, виконаних засобами оперативної поліграфії, необхідно встановити, чи були такі засоби у використанні в період, коли було виготовлено документ, і чи мали підозрювані особи до них доступ.

Сучасний стан документообігу у кредитно-фінансовій сфері досяг такого рівня, коли рукописним способом виконується лише незначна кількість документів. Нині більшість документів виготовляється на знакодрукуювальних пристроях, і єдиним "індивідуалізуючим" об'єктом останніх є підписи. Підпис – це власноручне написання прізвища для посвідчення будь-яких фактів, зокрема і

змісту написаного. В підписі відображається менше почеркового матеріалу, ніж у тексті. Але, незважаючи на це, встановлення особи виконавця за підписом проводиться експертами здебільшого безпомилково [2, с. 239]. Різні люди розписуються по-різному. Дехто, бажаючи економити час на виконання підпису, скорочує та спрощує його, інші просто не думають про можливість підробки, ще у частини людей короткий і простий підпис виробляється під час підписання великої кількості документів. Прості та короткі підписи у документах досить часто підробляються і стають об'єктами криміналістичного дослідження. Основну масу становлять, зазвичай, банківські та бухгалтерські документи. Під час вирішення ідентифікаційних завдань трапляються випадки, коли експерт відмовляється від вирішення поставлених питань. Це буває тоді, коли підпис простий за своєю конструкцією, в ньому відсутні літери прізвища або імені виконавця, що може призвести до підробки таких підписів іншими особами. Вирішенню вказаного питання слід приділити більше уваги, оскільки значення документів у повсякденному житті зростає. На нашу думку, в таких випадках слід більше уваги приділяти ознакам, що відображають структурні характеристики рухів, зокрема ступеню натиску [3, с. 53], ознакам, що відображають просторову орієнтацію підписів та рухів, якими вони виконуються [3, с. 53–55].

Особливу увагу слід звертати на початок та закінчення штрихів, за можливості виявляти кут, під яким було розташовано приладдя, яким писали, до поверхні паперу. Для забезпечення достатності та достовірності вихідних даних, пропонованих експертові, слідчому (судові) необхідно більш повно використовувати знання під час їх збирання. Тож потрібно підсилити роль спеціаліста в процесуальних діях, спрямованих на виявлення та вилучення об'єктів, готування порівняльних зразків й інших вихідних даних, необхідних експертові для дослідження [4, с. 106]. На підготовчому етапі призначення експертиз вирішується низка важливих питань, і цим не варто нехтувати. Особливу увагу слід звернути на достовірність експериментальних та вільних зразків підписів. Важливим є також надання експертам відомостей про те, в якому стані перебувала особа в момент виконання підпису: чи не переживала емоційного стресу, чи не хворіла на захворювання, що могли вплинути на здатність писати, чи не було переломів кінцівок, у яких умовах виконувались досліджувані підписи тощо. Одним із засобів захисту має стати така ніби проста річ, як підпис, значення якого зростає багаторазово. Але швидко, масово “ускладнити” підписи не так вже й просто. Культура підпису формується десятиліттями. Насамперед потрібна пропаганда культури підпису, його правового значення для громадян [1].

Висновки. Підсумовуючи викладене, необхідно відзначити, що об'єктами криміналістичного дослідження документів повинні бути лише оригінали, в окремих випадках копії, що оформлені належним чином. Фотокопії, ксерокопії та інші копії можуть бути використані лише для пошуку оригіналів документів, із яких вони були виготовлені. Отже, особливістю розслідування злочинів у сфері економічних відносин є те, що основним матеріалом дослідження є документи. Слід мати на увазі, що документи – це як цінні папери, бланки, рахунки, фактури, накладні, угоди, так і записи, чорнова бухгалтерія, документи в електронному форматі. Економічні злочини становлять велику загрозу інтересам держави, що ставить серйозні завдання перед українським законодавством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сысоева Л. А. (2005). Подпись как средство защиты прав личности. *Защита и безопасность*. № 2. URL: <http://www.npo-sm.ru/mag/2054.html>.
2. Воробей О. В., Меленевська З. С. (2006). Криміналістичне дослідження підписів : посібник. Київ : Пульсари. 84 с.
3. Молибога Н. П. (2000). Признаки, используемые при проведении почерковедческих экспертиз текстов, подписи и цифровых записей : учеб.-справочн. пособ. Киев : НАВСУ. 68 с.
4. Бірюков В. В., Коваленко В. В., Бірюкова Т. П., Ковальов К. М. (2007). Криміналістичне документознавство : практ. посіб. Київ : ПАЛІВОДА А. В., 332 с.

REFERENCES

1. Sysoeva L. A. (2005). Podpy's' kak sredstvo zashhy'ty prav ly'chnosty' [Signature as a means of protecting the rights of the individual]. Zashhy'ta y' bezopasnost'. No. 2. URL: <http://www.npo-sm.ru/mag/2054.html>.
2. Vorobej O. V., Melenevs'ka Z. S. (2006). Kry'minalisty'chne doslidzhennya pidpy'siv [Forensic examination of signatures]: posibny'k. Ky'yiv : Pul'sary'. 84 p.
3. Moly'boga N. P. (2000). Pry'znaky', y'spol'zuemye pry' provedeny'y' pocherkovedchesky'x eksperty'z tekstov, podpy'sy' y' cy'frovyx zapy'sej [Features used in handwriting examinations of texts, signatures and digital records]: ucheb.-spravochnoe posoby'e. Ky'ev: NAVSU. 68 p.
4. Biryukov V. V., Kovalenko V. V., Biryukova T. P., Koval'ov K. M. (2007). Kry'minalisty'chne dokumentoznavstvo [Forensic documentation]: prakt. posibny'k. Ky'yiv: PALY'VODA A. V. 332 p.

Дата надходження: 15.03.2022 р.

Baranyak Volodymyr

Lviv Polytechnic National University,
Candidate of Chemical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Criminal Law and Procedure
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education
baranyakvm@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6161-7862

Vitalia Svidinska

Lviv Polytechnic National University,
student
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education

PROBLEMS OF RESEARCH OF DOCUMENTS DURING INVESTIGATION OF CRIMES IN CREDIT AND FINANCIAL SPHERE

The article examines the problematic issues of research documents in the credit and financial sphere. The material of the investigative inspection contains signs of criminal activity mainly in the documents and explanations of persons, namely: acts of inspection, audit of tax authorities, inspection of the NBU and internal audits of the bank (audit); accounting and financial documents containing traces of forgery, etc.; official statements of the bank's management, statements of victims, etc.

The current state of document circulation in the credit and financial sphere has reached a level where only a small number of documents are handwritten. Today, most documents are produced on sign-printing devices, and the only "individualizing" object of the latter are signatures.

When solving identification tasks, there are cases when the expert refuses to resolve the issues in cases where the signature is simple in design, it does not contain the letters of the name or surname of the performer, which can lead to forgery of such signatures by others. The opinion was expressed that it is expedient to pay more attention to features that reflect the structural characteristics of movements, in particular the degree of pressure, features that reflect the spatial orientation of the signatures and the movements in which they are performed.

Only originals, in some cases duly executed copies, should be the objects of forensic investigation of documents. Photocopies, photocopies and other copies can only be used to find the original documents from which they were made.

The peculiarity of the investigation of crimes in the field of economic relations is that the main material of the study are documents which should be understood as securities, forms, invoices, bills, invoices, transactions and records, draft accountants, documents in electronic format.

Key words: documents, credit and financial sphere, forgery of documents, forgery of signatures, examination of documents.